

Notícia de bibliografia de les comarques gironines

RESSENYES

Juan Carandell Pericay: **El Bajo Ampurdán. Ensayo geográfico**. Girona, Diputación Provincial, 1978. 183 pàgines.

Joan Carandell i Pericay nasqué a Figueres, on el seu pare exercia de mestre, l'any 1893. Després de cursar els estudis de batxillerat a la capital de l'Alt Empordà, es traslladà a Barcelona i a Madrid per tal de titular-se primerament com a mestre (1911), després com a llicenciat en Ciències Naturals (1913) i finalment com a doctor en la mateixa especialitat (1914). L'any 1917 assolí la càtedra de ciències de la naturalesa de l'Institut de Cabra i deu anys després, per concurs de trasllat, la de Còrdova.

Al llarg de la seva vida publicà nombrosos treballs geològics i geogràfics sobre les terres centrals i meridionals de la Península. Col·laborà amb Obermayer en l'estudi del glaciariisme quaternari, traduï diverses obres de l'alemany i hom pot dir que introduí a Espanya el mètode d'interpretació del relleu a través dels blocs-diagrama. Els seus treballs sobre Andalusia converteixen Carandell en un estudiós identificat amb la problemàtica andalusa i plenament integrat a unes terres ben diferents de les que l'havien vist néixer. Per això, de Díaz del Moral a Calero, la seva obra és esmentada necessàriament.

L'any 1936 retornà al seu Empordà natal en cura de repòs —residí a Begur i Pals—, i redactà la seva obra pòstuma: **El Bajo Ampurdán. Ensayo geográfico**. Carandell moria a Pals el 1937 i l'obra seria publicada el 1945 a Granada per iniciativa del professor Solé i Sabarís.

El Bajo Ampurdán. Ensayo geográfico és un estudi que hem de situar dins la concepció geogràfica tradicional, dins el corrent que gira a l'entorn de Vidal de la Blache i que es concreta en els treballs de Blanchard, Brunhes, Demangeon, Sorre, etc., i entre nosaltres en els estudis de Pau Vila i molt especialment —com a obra més elaborada— en la Geografia publicada per Aedos sota la direcció de Lluís Solé i Sabarís.

Aquesta tendència a l'estudi regional o comarcal, originària de França, fou iniciada a Catalunya per Miquel Santaló l'any 1923 amb la publicació de **El Gironès**. Després vindrien **La Cerdanya**, de Pau Vila; **La Plana de Vic**, de Reparaz (fill)... i el 1936, l'estudi de Carandell sobre el Baix Empordà.

Carandell realitzà un acurat estudi de geomorfologia (per a la qual cosa estava ben preparat) i s'ocupà també dels fenòmens humans i econòmics de la contrada. La síntesi obtinguda és molt més acabada i arrodonida que el treball primerenc de Santaló, i ofereix encara les il·lustracions típiques de l'obra carandelliana. L'autor escriu amb facilitat i gràcia, i demostra que no en va ha passat pel migdia peninsular. Les consideracions que presenta sobre la immigració

són un toc d'alarma clarivident i preocupant davant d'un problema que a hores d'ara és ja molt més complicat.

Quin valor té ara l'obra reeditada per la Diputació? Creiem, primerament, que és un servei que cal agrair perquè el text era pràcticament intrombable i desconegut de la majoria dels gironins. D'altra banda, és també una peça útil per comprendre l'evolució del pensament geogràfic a Catalunya. Finalment és un homenatge —amb molts anys de retard— a un home oblidat i a un il·lustre empordanès que per aquests móns de Déu ho donà tot per a la ciència, sense cap més satisfacció que la del treball ben fet de cara a la natura i sense ajuts de les institucions oficials o privades.

El temps no passa en va sobre persones i llibres. Aquest d'en Carandell, per bé que sigui superat o superable en determinats aspectes, és una bona mostra d'amor a la terra que l'havia vist néixer, de dedicació constant i ferma fins al darrer moment, i d'un bagatge cultural i científic posat al dia amb l'esforç quotidià i molts sacrificis.

Cal subratllar que la present reedició facsimil incorpora, a manera d'introducció, un treball de Solé i Sabarís sobre Carandell com a geògraf andalús i els escrits periodístics que redactaren Miquel Santaló i Pau Vila arran de conèixer la notícia del seu traspàs. Tots aquests complements, no cal dir-ho, són una bona entrada per presentar-nos la personalitat i l'obra del malaguanyat geògraf empordanès desaparegut en plena maduresa.

JOSEP CLARA

Eduard RIPOLL PERELLO: **Els orígens de la ciutat romana d'Empúries**, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1978. (Discurs llegit el dia 8 de juny de 1978 en l'acte de recepció pública del Dr. E. Ripoll Perelló a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i contestació de l'acadèmic numerari Dr. Frederic Udina i Martorell), 72 pàgs. i 5 figs.

D'uns anys ençà, coincidint amb la presentació d'una important tesi doctoral a la Universitat Autònoma de Barcelona (E. SANMARTI GREGO, **La ceràmica campaniense de Emporion y Rhode**, 1973), avui en curs de publicació, i on entre altres coses, s'hi estudiaven, a partir dels materials ceràmics, els estrats més antics de la ciutat romana d'Empúries i a través d'ells, la seva història, s'han anat publicant amb certa continuïtat un bon seguit d'articles i de treballs, el tema dels quals és, d'una manera més o menys directa, la ciutat romana d'Empúries i el problema dels seus orígens (iníci). El discurs del Dr. Eduard Ripoll, ara publicat, representa l'estat de la qüestió més recent amb l'aportació de les darreres dades proporcionades per l'arqueologia, alhora que precisa o modifica des d'una

nova òptica, les hipòtesis d'altres autors i, si cal, les seves pròpies.

El treball s'encapçala amb una llarga introducció històrica: allí es passa revista als fets més importants del segle III a. C. i dels primers anys del segle II a. C. des del punt de vista de la ciutat grega d'Empúries, insistint especialment en el paper de l'antiga fundació focea en els desembarcaments romans durant la segona guerra púnica i durant la gran revolta indígena dels primers anys del segle II a. C.

La segona part, subdividida alhora en diferents apartats, està dedicada a estudiar les troballes arqueològiques i el resultat de les nombroses estratigrafies i relacionar-ho amb la informació escrita, completant i reconstruint la història de la ciutat durant els dos darrers segles de la República. La subdivisió comprèn en primer lloc una anàlisi de les excavacions i dels materials ceràmics, després, una anàlisi de la topografia de la ciutat intentant delimitar-ne les successives etapes de creixement, l'estudi de les troballes epigràfiques i finalment, la interpretació de les troballes numismàtiques.

Tots sabem prou bé que seran les investigacions arqueològiques les que hauran de reconstruir la història d'Empúries i solucionar el problema dels seus orígens. Ara per ara, i segons el documentat treball del Dr. Ripoll, és ben modest el bagatge dels nostres coneixements. Unicament podem provar que sota la ciutat romana dalt del turó no s'hi troba l'emplaçament indígena que segons Esteve de Bizanci s'anomenava *Indika*, i que, efectivament, s'hi poden delimitar uns processos de creixement, encara que no coincideixin, segons la nostra opinió amb els que proposa l'autor d'aquest treball (1). Més

(1) Segons el Dr. Ripoll hi hauria dos moments d'organització urbanística importants i que ell fa coincidir, a manera d'hipòtesi de treball, l'un al període de fundació que situa en els primers anys del s. II a.C., i l'altre a l'època d'August. Nosaltres no hi podem pas estar d'acord. Cal pensar i arqueològicament l'anem delimitant cada cop millor, en una etapa important urbanísticament parlant, que situariem en els orígens de la ciutat i de la qual tenim algunes troballes ben datades (murs i estructures) però que si bé no tenim datada amb absoluta seguretat sembla que aquest moment hauria de situar-se vers el segon quart del s. II a.C. Una segona fase, i per nosaltres la més activa i la que marcarà definitivament l'estructura urbana de la ciutat, situada en un moment no precisament entre les darreries del segle II o millor en els primers anys del segle I a.C. A aquest moment pertanyen els murs ja senyalat pel professor Nino Lamboglia inferiors del Decumanus B, possiblement els del Decumanus A, el paviment antic del fòrum... etc. I finalment una altra etapa situada en època d'August, amb noves construccions però respectant bàsicament la quadrícula establerta anys abans. A partir d'aquests moments les obres edificades a la ciutat seran poc importants per acabar definitivament a les darreries del segle I o durant els primers anys del segle II d.C.

informació tenim gràcies a la troballa d'unes làpides, i a les monedes, de l'«status» jurídic de la ciutat a les darreries de l'època republicana si bé encara hi ha dubtes de difícil solució.

Queda clar que la major part d'aquests problemes seran resolts totalment o en part mitjançant l'arqueologia. Això vol dir l'existència d'uns plantejaments i d'una planificació a llarg plaç i una política continuada i immediata de publicacions del material arqueològic recuperat fins ara i del que any rera any es localitza a les noves estratigrafies. A partir d'aquest moment, que sabem és pròxim, quan apareguin publicats els materials arqueològics dins del seu context, no únicament veurem molt més clara la història d'Empúries sinó que a través de les comparacions s'haurà donat un fort impuls per poder comprendre millor la romanització al nostre país.

Des d'aquestes pàgines, i com a punt de partida d'aquest nou moment tan interessant, felicitem el Dr. Ripoll per aquest magnífic treball de conjunt sobre un dels moments més conflictius de la història d'Empúries i del nostre país que d'una manera simbòlica es publica coincidint amb el setanta-cinquè aniversari de l'inici de les excavacions, quan uns homes decidits van salvar per a nosaltres i per a tots un tros important de la nostra història.

J. M.ª NOLLA BRUFAU

BIBLIOGRAFIA GIRONINA RECENT

- ALBERCH i FUGUERAS, Ramon: **Els orígens de la Girona contemporània**. La crisi de començaments del segle XIX. Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1978. 176 pàgs.
- ALBERCH, Ramon; ARMENGOL, Dolors; CLARA, Josep; NADAL FARREAS, Joaquim; PORTELLA, Jaume: **Girona al segle XIX**. Girona. Ed. Gòthia, 1978, 263 pàgs.
- AMICS DE BESALU I EL SEU COMTAT: **II Assemblea d'Estudis sobre el Comtat de Besalú**. Olot, Aubert impressor, 1978. 342 pàgs.
- AMIR, Xavier: **Vint-i-cinc artistes empordanesos**. Palamós, Gràfiques Palamós, 1978.
- ANALES DEL INSTITUTO DE ESTUDIOS GERUNDENSES, XXIII (1976-1977). Girona, Imp. Masó, 1978. 378 pàgs.
- ANNALS 1977. Olot, Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i comarca, 1978. 400 pàgs.
- BLAS y VILA, Ignacio de: **El ferrocarril de Sant Feliu de Guíxols a Gerona**. Datos históricos, técnicos y económicos, desde su iniciación en 1887 hasta su cierre en el año 1969. Sant Feliu de Guíxols, Ediciones Semanario Ancora, 1978. 199 pàgs.
- CANALES, Esteban: «Sobre producció a la comarca de la Selva: les torres de Cartellà, 1616-1859», a **Estudis d'Història Agrària**, núm. 1, Barcelona, Curial, 1978, pàgs. 154-178.
- ENRIQUEZ DE SALAMANCA, Cayetano: **Por el Pirineo catalán (Garrotxa y Alto Ampurdán)**. Madrid, C. Enríquez de Salamanca, editor, 1978. 176 pàgs.
- MARQUES, Josep M.^a: «Els calendaris de Girona» a **Miscel·lània Litúrgica Catalana**, I, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1978, pàgs. 135-166.
- MARQUES, Josep M.^a: **L'Església a Vilobí d'Onyar**. Cassà, Gràfiques Duch, 1978.
- GINESTA, Salvador: **La Comarca del Ripollès**. Barcelona, Unió Excursionista de Catalunya, R. Dalmau, editor, 1978. 254 pàgs.
- Grup de Defensa del Medi Ambient de Girona: **Les plantacions d'eucaliptus i els seus protagonistes**. Barcelona, 1978, 76 pàgs.
- Homenatge a Ramon Grabolosa. Olot, Aubert, 1978.
- Institut d'Estudis Ceretans: **Els pobles pre-romans del Pirineu**. 2 Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Barcelona, Alfonso impresores, 1978. 328 pàgs.
- PALLACH, Josep: **Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya**. Barcelona, Ediciones Ceac, 1978.
- REVISTA DE GERONA (Literatura - Ciències - Artes). Tomos I, II (1876-1878). Reedició facsimil, patrocinada per la Diputació Provincial, 1978.
- RIPOLL PERELLO, Eduard: **Els orígens de la ciutat romana d'Empúries**. Discurs llegit el dia 8 de juny de 1978 en l'acte de recepció pública del Dr..... a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Barcelona, 1978. 71 pàgs.
- SOBREQUES CALLICO, Jaume: **Els estudis universitaris a Girona al llarg de la història**. Pròleg de Jordi Nadal. Girona, Col·legi Universitari, 1978. 62 pàgs.

